

ELS ELEMENTS SIGNIFICANTS EN L'OBJECTE ARTÍSTIC

1. Dificultats en la recepció de l'art contemporani

Actualment són habituals les conferències i articles de divulgació dels nous llenguatges artístics. Un discurs en aquesta línia és probable que s'iniciï referint-se a l'espectador del museu d'art contemporani i a les seves dificultats per entendre els objectes i espais d'art.

La poca connexió que sembla que hi ha entre obra i espectador sovint s'explica dient que el visitant del museu espera de l'obra alguna cosa predefinida i que no té una actitud suficient d'apertura a la novetat. També es menciona, com a qüestió clau en la incomprensió de l'espectador, el seu desconeixement del fet que l'objecte artístic ja no "representa" sinó que "és": és art allò que l'artista diu i que situa en un espai expositiu.

Però vist d'aquesta manera, el problema de la manca de connexió amb l'objecte d'art passa a l'espectador, a qui s'atribueix la tasca de descodificar allò que se li vol transmetre o d'acceptar-ho en si mateix. L'acceptació i normalització de l'hermetisme en l'art contemporani contrasta amb el fet que, tradicionalment, la base de l'ofici de tota disciplina artística ha estat, justament, el coneixement sobre com arribar a l'espectador mitjançant el domini de les tècniques i estratègies per seduir-lo utilitzant, a més de la sensorialitat, el sentit de l'obra o el seu discurs.

Si ens referim al visitant del museu, no podem dubtar que espera percebre algun tipus d'ordenació d'estímuls sensorials, així com el fet de poder interpretar aquests estímuls per tal de donar lloc a una experiència global, que ha de ser tant sensorial i afectiva (sent), com cognitiva (entén). És difícil pensar que es pugui visitar un museu esperant no entendre allò que s'hi veurà o que només s'entendrà sense arribar a despertar cap tipus d'emoció.

2. Els factors afectiu i cognitiu

D'alguna manera, la capacitat de transformació d'una proposta artística podria dependre de la presència i de l'equilibri dels dos factors: afectiu i cognitiu. Diversos estudis en l'àmbit de la psicologia s'han ocupat d'esbrinar de quina manera aquests factors estan relacionats amb l'experiència estètica. En les arts visuals, per exemple, s'ha estudiat la influència dels aspectes cognitius en l'agradabilitat observant les preferències sobre unes obres o altres segons la formació artística del participant (Winston i Cupchick, 1992; Marty, Munar i Nadal, 2005), també s'han analitzat els efectes que té en la resposta estètica el grau de coneixement de l'estil en el qual l'obra s'inclou (Leder, Belke, Oeberst, Augustin, 2004), la influència de la formació prèvia de l'espectador (Silvia, 2006) o l'efecte que pot tenir el coneixement del títol de l'obra en l'agradabilitat (Leder, Carbon, Ripsas, 2006).

A partir d'aquests treballs cal considerar que els aspectes cognitius influeixen positivament en la resposta estètica. Com afirma Pol Capdevila (2007) saber més ajuda a "veure" més. Tot i això, no podem deixar de banda el fet que el sentit o el missatge no sempre està present i que pot no ser vital per a l'efecte (Conrad, 2010); fins i tot es pot pensar que si en una obra tot ha de ser interpretat l'anàlisi pot arribar a ofegar l'experiència estètica (Hospers, Beardsley, 2007).

Els efectes sensorials poden tenir el seu lloc sense un discurs afegit però, en tot cas, per poder donar sentit a l'experiència sensorial i afectiva cal interpretar, d'alguna manera, els estímuls artístics: Vigotsky (1965, 2006) afirma de manera contundent que el plaer artístic no és percepció pura sinó que exigeix l'activitat psíquica superior.

Tant si els significats són explícits com implícits, la interpretació per part de l'observador ha de ser possible i, per aquest motiu, els estímuls han de ser clars i intel·ligibles. Probablement, l'enfocament de la "hipòtesi del marcadore hedònic" (Winkielman, Schwartz, Fazendeiro i Reber, 2003) pot aportar molts elements en la qüestió de la facilitat de lectura dels objectes d'art i de les seves implicacions en l'agradabilitat i els afectes positius. Segons la "hipòtesi del marcadore hedònic" alguns objectes, paraules i missatges s'interpreten ràpidament i amb fluïdesa.

SANTAMÒNICA

Centre d'art i pensament, Alella

Concretament, els patrons molt clars són reconeguts, entesos i avaluats amb rapidesa, donant lloc a una preferència per les formes més visibles i nítides. La facilitat de lectura influeix en la valoració, de manera que un objecte o espai d'art percebut de manera fluent pot ser titllat de més estètic, interessant o que, en general, es mostri més satisfacció per haver-lo contemplat.

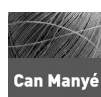
3. L'afecció i la cognició en una instal·lació d'art

Recentment s'ha portat a terme un estudi amb la idea d'esbrinar si, també en els llenguatges artístics contemporanis, la claretat i la facilitat de lectura poden influir en l'agradabilitat. La recerca realitzada es va utilitzar per basar el treball de tesi doctoral "Anàlisi de la resposta afectiva i cognitiva en la interacció amb una instal·lació d'art" (Bel, Rosselló, 2013), on es van estudiar els processos afectius i cognitius en tant que components de la resposta estètica, en la mateixa línia que els treballs abans esmentats. Però, en aquest cas, enlloc d'utilitzar elements estimuladors icònics com és habitual, es va emprar una instal·lació d'art. Es volia veure si l'experiència estètica en una situació d'immersió en l'obra podia tenir particularitats i si la resposta podia ser especialment intensa per les característiques multisensorials i temporals dels estímuls.

La instal·lació "Horitzontal 1", realitzada específicament per portar a terme el treball de recerca, proposa una experiència sensorial sobre diversos conceptes a l'entorn de la comunicació. Consisteix en un espai de forma prismàtica rectangular tancat de 4x2x2 metres, dividit en dues parts iguals per una reixeta que permet el contacte visual amb l'altre costat. En l'experiència, que es viu amb una altra persona, els dos participants seuen cadascun en un subespai, situats frontalment a banda i banda de la reixeta.

La reixeta està composta de cel·les quadrades de 3x3 cm, algunes de les quals són buides i permeten veure l'altre directament, altres estan cobertes per materials que transformen parts de la imatge de l'interactuant situat a l'altre costat, mitjançant superfícies translúcides, làmines de color transparents, miralls i lents diverses que modifiquen el company d'experiència. Una seqüència lumínica produïda per diversos punts de llum, fa visibles uns efectes o altres, depenent del moment.

SANTAMÒNICA

Centre d'art i pensament, Alella

Les participants en la recerca van ser noies, estudiants de disseny, que ompliren uns qüestionaris pre-post per tal d'obtenir dades sobre diverses variables psicològiques relacionades amb l'estat afectiu i l'autoconsciència.

A una meitat de la mostra, a més dels estímuls "sensorials" que els proporcionava la instal·lació, se'ls van aportar determinats estímuls "cognitius" que les informaven sobre els significats de la propia instal·lació. L'objectiu d'aquest procediment va ser el de poder contrastar les possibles diferències en la resposta de les participants segons si tenien accés exclusivament als estímuls sensorials o si, a més, tenien accés a estímuls que induïssin una elaboració cognitiva de la informació (administrats en forma de claus d'interpretació dels significats de la instal·lació).

Mitjançant els qüestionaris pre-post, les dades obtingudes van aportar informació sobre allò que canvia en les variables afectives i d'autoconsciència mesurades. Per altra banda, les claus d'interpretació administrades a la meitat de la mostra, així com el qüestionari post sobre els significats de la instal·lació, ens van informar sobre la influència dels estímuls cognitius en la resposta de les participants.

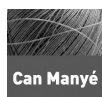
Mitjançant el conjunt de dades i les comparacions intragrup i intergrup efectuades ens podem aproximar a respostes a les hipòtesis plantejades a l'inici de la recerca:

A. L'experiència en la instal·lació "Horitzontal 1" implica canvis entre l'abans i el després, tant en la resposta afectiva com en la cognitiva.

B. L'aportació d'informació conceptual sobre la instal·lació "Horitzontal 1", prèvia a l'experiència, modifica tant la resposta afectiva com la cognitiva.

La hipòtesi A es pot confirmar a partir dels resultats, ja que les diferències trobades en les variables afectives i d'autoconsciència mitjançant la comparació pre-post per a tot el grup, ens permeten concloure que la passació per la instal·lació tendeix a augmentar significativament l'afecte positiu i, també de manera significativa, a disminuir l'ansietat. També es detecta la tendència a que l'activació disminueixi i a que augmenti l'atenció als propis sentiments.

SANTAMÒNICA

Centre d'art i pensament, Alella

Per tal de comprovar la hipòtesi B hem comparat els canvis que es donen en el grup que ha rebut claus cognitives d'interpretació i els canvis en el que no n'ha rebut. Hem trobat que el conjunt de correlacions de les variables afectives i d'autoconsciència del grup que ha rebut claus d'interpretació difereix de les correlacions del grup que no n'ha rebut. Les associacions específiques entre variables correlacionals, en cada grup, suggereixen que l'administració de claus d'interpretació modifica la interpretació dels estímuls i dona lloc a efectes en l'estat afectiu i en l'autoconsciència.

En les comparacions de les variables "afectives" destaquem que quan es disposa de claus d'interpretació, l'increment en l'afecte positiu després de viure l'experiència es relaciona amb un descens de l'activació. Aquesta relació no es dona en el grup sense claus i, per tant, podríem atribuir el descens de l'activació, quan hi ha afecte positiu, al fet que qui viu l'experiència ha entès millor els estímuls rebuts.

Tal i com s'explica des de l'enfocament del "marcador hedònic", ja mencionat, la facilitat de lectura es relaciona amb el fet que un objecte o espai d'art sigui percebut de manera més fluent i que provoqui agradabilitat i afecte positiu.

SANTAMÒNICA

Centre d'art i pensament, Alella

REFERÈNCIES

Bel, T., Rosselló, J. (2013) Tesi doctoral UAB. *Anàlisi de la resposta afectiva i cognitiva en la interacció amb una instal·lació d'art.*

Capdevila, P. (2007) La entropía de la experiencia estética (1) *Disturbis n. 1*

Conrad, D. (2010) A Functional Model of the Aesthetic Response. *Scholarly Publishing Office, University of Michigan Library. Vol 8*

Leder, H., Belke, B., Oeberst, A., & Augustin, D. (2004) A model of aesthetic appreciation and aesthetic judgments. *British Journal of Psychology, 95*(4), 489–508.

Leder, H. Carbon, C-Ch. Ripsas, A-L., (2006) Entitling art: Influence of title information on understanding and appreciation of paintings. *Acta Psychologica 121*, 176–198

Hospers, J. Beardsley, M. (2007) Estética, historia i fundamentos. Cátedra: Madrid

Silvia, P. J. (2006) *Exploring the psychology of interest.* New York: Oxford University Press.

Marty, G.; Munar, E. i Nadal, M. (2005) Familiaridad y evaluación de estímulos estéticos en función de la educación artística. *Psicothema, 17*(2), 338-343.

Vigotsky, L. (2006). *Psicología del arte.* Barcelona: Paidós.

Winkielman, P., Schwarz, N., Fazendeiro, T., Reber, R. (2003). The hedonic marking of processing fluency: Implications for evaluative judgment. In J. Musch, K. C. Klauer (Eds.), *The psychology of evaluation: Affective processes in cognition and emotion.* 189-217. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Winston, A. S. i Cupchick, G. C. (1992). The evaluation of high art and popular art. *Visual Arts Research, 18*, 1-14.